

Mantotais apelsīns

Baiba Īvāne-Kronberga

Jelgavas pilsētas bibliotēka šogad pirmo reizi ir iesaistījusi UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas (LNK) tīklā “**Stāstu bibliotēkas**”. Tā mērķis ir vietējā kultūras mantojuma apzināšana un popularizēšana, kā arī stāstniecības tradīciju uzturēšana un izplatīšana. Mūsu bibliotēkā gaidāms stāstu cikls “Sienas, kas runā” – iedzīvinot stāstus par bibliotēku, tās ēku un cilvēku likteņiem.

Domājot par to, kā vislabāk izstāstīt mūsu bibliotēkas jau gandrīz 100 gadus seno stāstu, no šā gada 3. līdz 5. jūlijam Līgatnes novada “Upmaļos” man bija lieliska iespēja piedalīties un iedvesmoties UNESCO LNK rīkotajā vasaras skolā personības izaugsmei un prasmju attīstībai “**Kultūras mantojums 21. gadsimtā**”. Trīs dienu laikā kopā ar bibliotekāriem, skolotājiem un muzeju darbiniekiem no visas Latvijas izdzīvojām katrs savu Vasaras skolas stāstu.

Nepieskatītie kartupeļi ceļmalā

Vasaras skolas pirmo dienu atklāja asociētā profesora Ivara Ījaba lekcija par vērtībām 21. gadsimtā – tas bija socioloģisks skatījums uz sabiedrību, tās vērtībām un iespējamo attīstību. Lieliska viela pārdomām par to, ko īsti nozīmē demokrātija un atbildība; kas mums kā sabiedrībai šobrīd ir būtiskākais – izdzīvošana vai nepieciešamība pašrealizēties. Dati rāda, ka šobrīd Latvijas sabiedrībai izdzīvošanas vērtības ir daudz nozīmīgākas par pašaktualizācijas centieniem, un nav pamata neticēt aprēķiniem. Un vienlaikus, vasaras skolā satiekot tik daudz domubiedru, zinu: ar mūsu pašaktualizāciju viss būs kārtībā!

Dienas gaitā domājām arī par to, kas tad īsti ir kultūras mantojums šodien. Māra Mellēna, tradicionālās kultūras biedrības “Aprika” vadītāja, un Guntis Pakalns, folkloras pētnieks un stāstnieks, iedvesmoja ikvienu no mums apzināties vērtības, kas ir mums visapkārt. Un ne tikai zināt, ka tādas pastāv, bet runāt par tām. Notraukt putekļus un izcelt saulītē senaizmirstus stāstus, kā arī radīt pavisam jaunus. Savās sarunās vēl un vēl atgriezāmies pie Ivara Ījaba lekcijā pieminētās pamatvērtības – **uzticēšanās**. Mums ir jānācās paļauties citam uz citu, ir jānācās noticēt: kopiena, kurā tu dzīvo, ir uzticēšanās vērta.

Paļaušanās – tā ir prasme, ko iegūst tikai ar laiku, un es ticu, ka ar laiku arī Latvijas tīrumu malās zemnieks varēs atstāt savus izaudzētos kartupeļus, līdzās nolikt trauciņu naudai, un godīga tirgošanās notiks arī bez viņa klātbūtnes. Jo zemnieks uzticēsies garāmbraucējiem, un garāmbraucēji paļausies savam godaprātam. Tāds, lūk, nākotnes stāsts.

Dziedāsim „o-o-o”, dziedāsim „ē-ē-ē” un, ja iznāk, reposim!

Vasaras skolas otrā diena sākās ar mākslas zinātņu doktora, etnomuzikologa Valda Muktupāvela priekšlasījumu „Tautas mūzikas tradīcijas un to interpretācija 21. gadsimtā” – soli pa solim profesors atklāja tautas dziedāšanas tradīcijas un to mainību cauri laikiem. Mums bija lieliska iespēja kopīgi izdziedāt burdona dažādās variācijas – gan „ē-ē-ē-ē”, gan „o-o-o-o”, gan citas skaistās dziedāšanas pieejas. Mēs

klausījāmajies tautas mūzikas interpretācijas, sākot no etnoroka un etnodžeza, beidzot ar etnorepu.

Tas viss lika domāt par to, vai ir kāda viena, nemainīga, autentiska tautas tradīcija? Vai eksistē tāda viena, īstā un vienīgā pirmtautasdziesma, no kuras izaugušas visas pārējās variācijas? Manuprāt, tradīcijas spēks ir tās mainībā – tieši tas ļauj ieraudzīt jau sen zināmu dziesmu, sen izstāstītu stāstu it kā no jauna – un šis „jaunais” skatījums ļauj padarīt par vērtīgu to, kam ikdienā ir nevērīgi skriets garām. Tieši interpretācija ir tā, kas ļauj dzīvot kultūras mantojumam.

Kas ir stāsts, un ko ar to darīt?

Vasaras skolas 3 dienās viss griezās ap stāstu – kas ir labs stāsts? Kā labi izstāstīt labu stāstu? Ar ko sākt un kā beigt? Kādi var būt stāstnieku pasākumi un kādai jābūt to režijai. Iedvesmojošu lekciju „Veiksmīgas publiskās uzstāšanās galvenie priekšnoteikumi” nolasīja runas mākslas un skatuves runas pasniedzēja Ruta Vītiņa. Ar katru savu kustību, žestu un balsis intonāciju Ruta Vītiņa apliecināja – viņa patiešām zina, kā jārūnā un kas jādara, lai mums, klausītājiem, divas citkārt tik nebeidzami garas stundas, paskrietu nemanot. Daudz vielas pārdomām un jauniem treniņiem, pilnveidojot savas uzstāšanās prasmes.

Pavisam citādu stāstu izstāstīja Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centra pētniece Ieva Vītola. Lekcijā „Ainavas kultūrvēsturiskā lasīšana” viņa iepazīstināja mūs ar savu pētījumu metodēm un rezultātiem – ko mums stāsta ainava, kā, dodoties ekspedīcijās ar dažādu jomu speciālistiem, domubiedriem un vecām kartēm, brikšņiem aizaugusi teritorija upes krastā mums var atklāt visdažādākos stāstus no seniem un ne tik seniem laikiem – par dabu, cilvēkiem un laikiem. Iedvesmojoši. Ikvienam no mums ir iespēja iepazīt savu apkārtni arī tā – caur kultūrvēsturisko lasījumu.

Meža zemenītes un smilga

Vasaras skolas viens no lielajiem notikumiem bija Lielais stāstu vakars. Kopā ar folkloras kopu „Senleja” dziedājām un dancojām, un katram no dalībniekiem bija jāizstāsta savs stāsts – vai tā būtu pasaka vai anekdote, vēsturisks notikums vai epizode no personiskās pieredzes. Vakaru meistarīgi kopā saauda Māra Mellēna – kā meža zemenītes uz smilgas saverot un piesakot tik dažādos stāstus.

Uz smilgas rindojās neskaitāmas odziņas. Par Jērcēnu ozolu; par vecticībnieku paražām, uzņemot sētā svešiniekus; par piedalīšanos franču valodas olimpiādē, nemākot franču valodu; par iepazīšanos ar sludinājuma palīdzību; par spokainu došanos mājās; par bēdu, ko nevar likt zem akmeņa; par Jelgavas dedzināšanu; par pārpratumiem lidostā, par... par... par...

Vakaru noslēdza kāds stāsts par pirmo baleta apmeklējumu Rīgā un tur starpbrīdī kafejnīcā nopirkto apelsīnu, ko tolaik vēl nesvieda pakaļ katram ikkatrā lielveikalā. Par apelsīnu, kurš noripoja no partera krēsla un nodevīgi ieripoja orķestra bedrē.

Arī apelsīns var kļūt par nemateriālo kultūras mantojumu, izstāstīts īstajā stāstā.

Vai jūtat, kā smaržo?